

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

INTERACTIVE METHODS AS A MEANS OF DEVELOPING CRITICAL THINKING IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS

УДК 37. 211.24

DOI <https://doi.org/10.32782/ip/86.1.11>

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Дубяга С.М.,канд. пед. наук,
доцент кафедри початкової
і спеціальної освіти**Барбашова І.А.,**докт. пед. наук,
професор кафедри початкової
і спеціальної освіти**Саєнко Ю.О.,**канд. пед. наук,
доцент кафедри початкової
і спеціальної освіти**Черкашина К.А.,**викладач-стажист кафедри початкової
і спеціальної освіти**Сухомлінова А.С.,**викладач-стажист кафедри початкової
і спеціальної освіти
Мелітопольського державного
педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького
(Запоріжжя, Україна)

Стаття присвячена інтерактивним методам як важливому педагогічному інструменту для сприяння та розвитку критичного мислення в учнів початкової школи. Актуальність теми зумовлена необхідністю формування особистостей, здатних самостійно мислити, аналізувати інформацію, формувати обґрунтовані висновки та приймати зважені рішення відповідно до цілей Нової української школи. У статті охарактеризовано учнів початкової школи, які визначають особливості застосування інтерактивних методів, спрямованих не тільки на набуття знань, а й на розвиток когнітивних здібностей, мислення, комунікативних і кооперативних навичок. Підкреслена важливість активної участі учнів у навчальному процесі, оскільки це є передумовою розвитку критичного мислення.

У статті проаналізовано ефективність різних інтерактивних технологій у створенні сприятливого освітнього середовища, що підсилює інтелектуальну активність, самостійність і критичне мислення учнів при засвоєнні навчального матеріалу. Наведені приклади застосування конкретних педагогічних практик у розвитку аналізу, порівняння, узагальнення, постановки питань, аргументації та рефлексії, що є ключовими елементами критичного мислення.

Особлива увага приділена методичним рекомендаціям щодо впровадження інтерактивного навчання з урахуванням специфіки навчального предмета, рівня розвитку учнів, педагогічного контексту та наявних ресурсів. Зроблено висновок, що цілеспрямоване, систематичне використання інтерактивних методів у початковій школі сприяє вихованню учнів, які готові до конструктивного діалогу, міжособистісної взаємодії, рефлексії та ефективного вирішення проблем.

Ключові слова: критичне мислення, інтерактивні методи, початкова школа, активне навчання, мисленнєві навички, освітній процес, інноваційні технології, учень молодшого шкільного віку.

The article is devoted to interactive methods as an important pedagogical tool for promoting and developing critical thinking in primary school students. The relevance of the topic is determined by the need to form personalities capable of thinking independently, analyzing information, formulating reasoned conclusions, and making informed decisions in accordance with the goals of the New Ukrainian School. The author focuses on the age characteristics of primary school students, which determine the specifics of the application of interactive methods aimed not only at acquiring knowledge but also at developing cognitive abilities, thinking, communication, and cooperative skills. The importance of active student participation in the learning process is emphasized, as it is a prerequisite for the development of higher thinking.

The study analyzes the effectiveness of various interactive technologies, including brainstorming, pair and small group work, educational projects, role-playing games, educational dialogues, and discussions, in creating a supportive educational environment that promotes intellectual activity, independence, and critical thinking about the learning material. Examples of specific pedagogical practices that promote the development of skills such as analysis, comparison, generalization, questioning, argumentation, and reflection, which are key elements of critical thinking, are provided.

Particular attention is paid to methodological recommendations for the implementation of interactive learning, taking into account the subject matter, the level of development of students, the pedagogical context, and available resources. It is concluded that the purposeful and systematic use of interactive methods in primary school contributes to the development of students as thinking, active, responsible, and socially mature individuals capable of constructive dialogue, interpersonal interaction, reflection, and effective problem solving.

Key words: critical thinking, interactive methods, primary school, active learning, thinking skills, educational process, innovative technologies, primary school students.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

У наш час, коли важливим є формування в учнів ключових компетентностей, особливо важливим стає розвиток критичного мислення вже в ранньому віці. Перенесення акценту з репродуктивного засвоєння знань на активну когнітивну діяльність вимагає від вчителів пошуку ефективних методів навчання, що сприяють розвитку мислення, самостійності, рефлексії та аналізу.

Учні початкової школи перебувають у фазі активного когнітивного та емоційного розвитку, що створює сприятливі умови для формування критичного мислення. Водночас традиційні форми навчання, які часто зберігають елементи авторитарного підходу, не завжди забезпечують достатній

рівень залучення учнів до осмисленої обробки інформації, формування власної позиції, розвитку вміння аргументувати та робити логічні висновки.

Інтерактивні методи навчання, що базуються на співпраці, діалозі, аналізі реальних ситуацій, дискусіях, проєктній роботі тощо, є перспективним способом удосконалення початкової освіти. Вони не тільки сприяють підвищенню мотивації учнів до навчання, а й створюють умови для розвитку їхніх когнітивних і соціальних здібностей.

Незважаючи на науковий інтерес до теми розвитку критичного мислення в початковій школі, питання систематичного впровадження інтерактивних методів у початковій школі на практиці ще недостатньо досліджено. Особливо актуальним

є аналіз їх змісту, придатності для використання в різних навчальних ситуаціях і впливу на розвиток в учнів навичок критичного мислення.

У цьому контексті існує потреба в ретельному дослідженні педагогічних умов, форм, методів і технік, що сприяють ефективному розвитку критичного мислення учнів початкової школи за допомогою інтерактивного навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку критичного мислення учнів привертає увагу багатьох учених. Зокрема, у працях Н. Бібік, С. Луців, Е. Райн підкреслена важливість не лише набуття учнями знань, а й умінь самостійно аналізувати, оцінювати інформацію та застосовувати її в нових ситуаціях. Автори статті наголошують на необхідності переходу до особистісно-орієнтованого та компетентнісного навчання, яке неможливе без розвитку критичного мислення як універсальної когнітивної здібності.

Дослідники С. Доценко, О. Пометун, С. Скворцова підкреслюють потенціал інтерактивних методів як засобів активізації навчальної діяльності та розвитку аналітичних, рефлексивних і кооперативних здібностей учнів. О. Пометун особливо виділяє такі методи, як «мозковий штурм», «кооперативне навчання», «рольова гра», «дискусія», які сприяють розвитку здатності розглядати проблеми, ставити питання та знаходити нестандартні рішення.

У дослідженнях деяких учених – J. Stil, K. Meredith, C. Temple – критичне мислення визначена як цілісна система інтелектуальних здібностей, розвиток яких відбувається в процесі активної розумової діяльності, рефлексії та аналізу. Їхні концепції лягли в основу впровадження інтерактивних стратегій навчання, спрямованих на розвиток когнітивної гнучкості та самостійного мислення учнів.

Особливої уваги заслуговують сучасні дослідження з розвитку критичного мислення саме в учнів початкової школи (Н. Бібік, О. Пометун, С. Скворцова) у яких обґрунтовується необхідність системного підходу до розвитку цього виду мислення з урахуванням вікових і психологічних особливостей молодших школярів.

Незважаючи на велику кількість наукових публікацій, присвячених теоретичним основам інтерактивного навчання, та окремих емпіричних досліджень, що підтверджують його ефективність у загальному освітньому процесі, практичні аспекти впровадження інтерактивних методів, зокрема в початковій школі для розвитку критичного мислення, досліджені лише фрагментарно. У науковій дискусії досі бракує цілісного, систематичного аналізу ефективності конкретних інтерактивних методів з урахуванням важливих факторів, таких як вікові, когнітивні, комунікативні та соціальні особливості учнів початкової школи.

Зокрема, механізми адаптації сучасних технологій критичного мислення до реального

освітнього середовища початкової школи, що функціонує в контексті реформ Нової української школи, ще недостатньо розроблені. Важливою, але досі малодослідженою сферою є методична підготовка вчителів початкової школи до ефективного, цілеспрямованого та систематичного використання інтерактивних форм і методів навчання як інструменту розвитку критичного мислення в дітей молодшого шкільного віку. Найважливіший педагогічний досвід впровадження інтерактивних підходів слід не тільки узагальнити, а й критично проаналізувати, доповнити та адаптувати до нових викликів у сфері освіти.

Метою статті є теоретичне доведення можливості використання інтерактивних методів навчання як ефективного засобу розвитку критичного мислення в учнів початкової школи, а також визначення педагогічних умов і методичних підходів, що сприяють розвитку аналітичного, рефлексивного та логічного мислення в учнів початкової школи з урахуванням вікових і психологічних особливостей.

Виклад основного матеріалу. Сучасна освіта вимагає від вчителів початкової школи не тільки передачу знань, а й цілісної системи мисленнєвих і особистісних умінь, серед яких провідну роль відіграє критичне мислення. Освітня парадигма Нової української школи спрямована на розвиток особистості, здатної самостійно аналізувати інформацію, обґрунтовувати власну позицію, оцінювати ситуації з різних позицій і приймати зважені рішення. У цьому контексті розвиток критичного мислення стає пріоритетним завданням уже в перших класах школи.

Критичне мислення дозволяє учням не тільки засвоювати і відтворювати знання, а й активно працювати з ними: ставити питання, порівнювати факти, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, шукати докази та встановлювати логічні зв'язки між знаннями та життєвим досвідом. Водночас воно передбачає розвиток здатності до самостійного судження, рефлексії, а також до усвідомлення різних ракурсів і прийняття рішень на основі аналізу та логічного мислення.

У педагогічній літературі існує багато тлумачень поняття «критичне мислення». Загалом, здатність людини свідомо, обґрунтовано та незалежно аналізувати інформацію, формувати власну думку та приймати логічні рішення. Так, за визначенням С. Доценка, критичне мислення – це «здатність особистості до самостійного оцінювання дійсності, інформації, знань, думок і тверджень інших людей, уміння знаходити ефективні рішення з урахуванням існуючих стереотипів і розроблених критеріїв» [2, с. 279], тобто воно не обмежується пасивним сприйняттям, а перетворюється на внутрішню діяльність учня.

У початковій школі, коли тільки формуються основні інтелектуальні операції – порівняння,

класифікація, узагальнення, аналіз і синтез, критичне мислення проявляється в здатності учнів:

- розуміти суть навчального матеріалу;
- ставити змістовні запитання щодо прочитаного або почутого;
- висловлювати власну думку та обґрунтовувати її;
- пропонувати кілька варіантів вирішення завдання;
- робити прості, але логічно обґрунтовані висновки.

Розвиток цих навичок значною мірою сприяє інтерактивне навчання, яке передбачає активну участь дитини в процесі навчання, її взаємодію з іншими учнями, учителем і навчальним матеріалом. Особливості психофізіологічного розвитку дітей молодшого шкільного віку, зокрема образне мислення, емоційна чутливість, потреба в ігровій діяльності тощо, вимагають застосування методів, що забезпечують навчання в формі діалогів, співпраці, ігор та обміну думками.

Інтерактивні методи – «мозковий штурм», дискусія, проєктна робота, рольові ігри, «коло ідей», «мікрофон», ментальні карти, метод шести капелюхів, аналіз конкретних ситуацій тощо – активізують мислення учнів, спонукають до аналізу та рефлексії, сприяють навчанню через досвід і спільну дискусію. Важливо, що інтерактивні підходи створюють ситуацію успіху для кожної дитини, зменшують страх помилок, формують позитивну мотивацію до навчання та закладають основу для довгострокових когнітивних стратегій.

Тому розвиток критичного мислення в початковій школі є не тільки бажаним, але й необхідним компонентом сучасного освітнього процесу. Його ефективний розвиток можливий завдяки систематичному використанню інтерактивних методів, що відповідають віковим особливостям учнів

і враховують принципи активного, кооперативного та дослідницького навчання.

Серед інтерактивних методів, що сприяють розвитку критичного мислення в учнів початкової школи, слід виділити найбільш ефективні (Табл. 1).

Ці інтерактивні методи не тільки оживляють процес навчання, але й виконують функцію інтелектуального тренажера, завдяки якому учні розвивають системне мислення, шукають причинно-наслідкові зв'язки, критично оцінюють інформацію, розробляють стратегії прийняття рішень.

Застосування цих методів вимагає високого рівня педагогічної майстерності, оскільки вчитель повинен не тільки керувати процесом, а й моделювати ситуації для мислення та створювати умови для вільного висловлювання думок і конструктивних дискусій.

Впровадження інтерактивних методів навчання в початкових класах має не тільки теоретичне обґрунтування, але й підтверджені практичними дослідженнями та педагогічним досвідом. У цій статті наведено конкретні приклади використання інтерактивних технологій, які доієли ефективність розвитку критичного мислення учнів початкової школи [2, с.279].

Першим і найважливішим кроком є вибір методів, що відповідають віковим особливостям учнів, їхнім психологічним здібностям і навчальним темам. Наприклад, метод «мозковий штурм» активно застосовувався під час вивчення теми «Природа навколо нас». Учні попросили вільно висловити свою думку без оцінювання про те, які живі істоти існують у лісі. Це сприяло розвитку уяви, розширенню кругозору та формуванню вміння генерувати альтернативні ідеї, що є основою критичного підходу до отриманої інформації.

Використання методу «Мікрофон» на уроках мови та читання дозволило учням послідовно

Таблиця 1

Інтерактивні методи розвитку критичного мислення в учнів початкових класів

№	Назва методу	Суть методу	Розвивальні аспекти критичного мислення
1	«Мозковий штурм»	Генерація ідей у групі без критики	Творча уява, гнучкість, вміння швидко генерувати варіанти
2	«Мікрофон»	Учні по черзі коротко висловлюють свою думку	Лаконічність, аргументація, активне слухання
3	«Коло ідей»	Учні по черзі висловлюють свої міркування щодо заданої теми	Альтернативність думок, порівняння, формулювання власної позиції
4	Робота в парах і групах	Виконання завдань у співпраці	Командна аналітика, узгодження думок, розвиток критичного слухання
5	Інтерактивне читання з прогнозуванням	Передбачення подальшого змісту тексту, інтерпретація прочитаного	Аналіз, синтез, рефлексія, логічні зв'язки
6	Метод «Шість капелюхів» (Е. де Боно)	Аналіз ситуації з шести позицій (логіка, емоції, факти тощо)	Багаторівневе бачення, системне мислення, метапізнання
7	Ментальні карти (mind maps)	Графічне представлення понять і зв'язків між ними	Візуалізація логіки, узагальнення, категоризація інформації

висловлювати власні думки. Цей метод сприяв формуванню впевненості в собі, уміння слухати інших і поважати різні думки, що є важливим складником критичного мислення.

Метод «Коло ідей», робота в парах і групах були особливо ефективними при розв'язанні проблемних ситуацій і виконанні творчих завдань. Наприклад, під час обговорення питання «Як можна захистити природу?» діти навчалися слухати інших, обговорювати пропозиції, обґрунтовувати свою позицію та спільно знаходити оптимальні рішення. Цей метод навчання формував уміння не тільки логічно мислити, а й формував відповідальність за свої слова та дії.

Інтерактивне читання з елементами прогнозування дозволило набути навички аналізу та прогнозування розвитку подій у тексті. Перед читанням уривка учнів просили висловити свої припущення щодо того, що може статися далі, а після читання порівняти свої очікування з фактичним перебігом подій. Цей метод підвищив здатність до концентрації уваги, розвинув вміння рефлексувати та критично оцінювати інформацію [5, с.23].

Важливим є метод «Шість капелюхів» Едварда де Боно, адаптований до вікових особливостей молодших учнів. Завдання цього методу: тренування здатності учнів розглядати проблему з різних напрямків, що значно розширило їхній кругозір і сприяло розвитку гнучкості мислення.

Практичне застосування методу створення ментальних карт також сприяло розвитку навичок структурованого мислення, логічного розподілу інформації за категоріями та покращенню запам'ятовування. Учні навчилися самостійно організовувати інформацію, що має вирішальне значення для формування критичного підходу до навчання.

Важливо підкреслити, що успіх інтерактивного навчання залежить від професійної компетентності вчителя, його здатності створити атмосферу довіри та підтримки, а також від готовності дітей до активної участі в освітньому процесі.

Отже, практичне застосування інтерактивних методів доводить їх ефективність як засобу розвитку критичного мислення учнів початкової школи, що має велике значення для підвищення якості початкової освіти та підготовки дітей до подальшого навчання в умовах сучасного інформаційного суспільства [1, с.6].

Розвиток критичного мислення учнів початкової школи є одним із пріоритетних завдань сучасної початкової освіти. Під час навчання набуття ключових компетентностей особливу увагу треба приділяти цілеспрямованому розвитку аналітичного, рефлексивного та логічного мислення, яке не лише забезпечує успішність навчання, а й сприяє розвитку в учнів здатності самостійно розуміти, узагальнювати та оцінювати інформацію [6, с. 166].

З огляду на вікові та психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку (6–10 років), важливо враховувати такі особливості, як конкретне мислення, емоційна чутливість, висока здатність до навчання, потреба в наочності, ігрова мотивація та схильність до наслідування. На цьому етапі інтелектуального розвитку діти переходять від наочного та діяльнісного мислення до елементарно абстрактного, що створює сприятливі умови для цілеспрямованого формування аналітичних і логічних здібностей.

Ефективне впровадження інтерактивних методів у процес навчання в початковій школі значною мірою залежить від вікових особливостей учнів молодшого шкільного віку. На цьому етапі формування особистості відбуваються інтенсивні зміни в розвитку мислення, мовлення, уяви, пам'яті, уваги, а також соціальних і комунікативних навичок. Діти, відкриті до нової інформації, мають високу когнітивну активність, але їхнє мислення ще переважно конкретне, образне й ситуативне. З цієї причини організація навчального процесу повинна забезпечувати не тільки набуття знань, а й створювати умови для розвитку найважливіших когнітивних функцій – аналізу, порівняння, узагальнення, синтезу й аргументації.

Інтерактивні методи навчання, такі як партнерська та групова робота, дискусії, рольові ігри та дидактичні вправи, мотивують учнів до активної участі в освітньому процесі. Це дозволяє перетворити пасивне споживання інформації на активну когнітивну діяльність, під час якої діти не тільки засвоюють матеріал, а й розуміють його, формулюють власні висновки, вчаться висловлювати свою думку, слухати інші думки, аргументувати та узгоджувати власні погляди з поглядами інших. Участь у групових дискусіях, командній роботі та навчальних іграх створює природне середовище для розвитку комунікативних навичок і діалогових компетенцій, сприяє розвитку навичок співпраці та відповідальності за спільний результат [5, с.11].

Активна участь учнів у навчальному процесі є не тільки бажаним педагогічним ефектом, а й необхідною умовою покращення мислення, що включає здатність критично аналізувати інформацію, робити висновки, розпізнавати причинно-наслідкові зв'язки, ставити запитання та знаходити альтернативні способи вирішення проблем. У процесі інтерактивного навчання відбувається поступовий перехід від репродуктивної до продуктивної, дослідницької та рефлексивної діяльності, що відповідає загальним принципам Нової української школи та концепції критичного мислення як міжпредметної компетентності.

Інтерактивні методи навчання в початковій школі є не лише засобом підвищення інтересу та мотивації до навчання, а й важливим педагогічним інструментом розвитку мислення, мови,

комунікації та соціалізації. Вони сприяють формуванню активної, відповідальної особистості учнів, здатної до критичного мислення, співпраці, самоорганізації та подальшого інтелектуального розвитку.

Найважливіші педагогічні передумови, що сприяють розвитку зазначених видів мислення, представлені в Таблиці 2.

Ефективне формування аналітичного мислення в учнів початкової школи вимагає застосування чітко структурованих методичних підходів, орієнтованих на активну когнітивну діяльність. Зміст таких підходів повинен базуватися на засадах поетапного розвитку мисленнєвих операцій, а саме: аналіз, порівняння, класифікація, узагальнення та встановлення причинно-наслідкових зв'язків. З цією метою доцільно використовувати завдання, у яких потрібно вибрати правильну відповідь на основі логічних міркувань або порівнянь, а також вправи, що вимагають умінь працювати з таблицями, діаграмами, графіками та логічними схемами. Такі завдання стимулюють уяву, сприяють розвитку внутрішньої логіки та розвитку вміння оперувати абстрактними категоріями на рівні, доступному для учнів молодшого шкільного віку.

Особливу увагу слід приділити вправам, спрямованим на розвиток умінь виділяти істотні ознаки предметів, описувати їхні властивості, проводити порівняння, знаходити спільні та відмінні риси, встановлювати функціональні зв'язки. Не менш важливим є аналіз навчальних ситуацій або проблемних завдань, що передбачають кілька варіантів вирішення, що сприяє розвитку в дітей умінь критично оцінювати інформацію та обґрунтовувати свій вибір.

Для розвитку рефлексивного мислення необхідно залучати учнів до процесу самоаналізу та

саморефлексії шляхом ведення індивідуальних щоденників спостережень, у яких учні фіксують свої емоції, труднощі, успіхи та досягнення. Важливими є систематичні відповіді на рефлексійні запитання, такі як: «Що нового я дізнався?», «Що було найскладнішим і чому?», «Як я можу поліпшити результат наступного разу?». Ефективною є також організація групових або парних дискусій, під час яких учні можуть не тільки відстоювати власну позицію, а й слухати інших, порівнювати різні думки, протиставляти їх і переосмислювати власні судження.

Особливу роль у розвитку логічного мислення відіграє міжпредметна інтеграція, яка дозволяє розширити кругозір учнів і сформувати у них системний погляд на світ. Поєднання мовних завдань, математичних вправ і природничих спостережень сприяє комплексному формуванню логіко-аналітичного підходу до дослідження об'єктів і явищ. Наприклад, на інтегрованому уроці математики та природничих наук можна задати завдання на формулювання гіпотез, проведення експериментів та узагальнення результатів у вигляді схеми або таблиці, що стимулює логічне мислення та дослідницькі навички.

Отже, розвиток аналітичного, рефлексивного та логічного мислення в учнів початкової школи є результатом комплексного підходу, що поєднує систематичну методичну підтримку, інтеграцію навчального змісту, створення інтелектуально безпечного педагогічного середовища, а також активну участь учня як суб'єкта освітньої діяльності. Успіх таких підходів значною мірою залежить від педагогічної майстерності вчителя, його здатності гнучко планувати уроки з урахуванням когнітивного розвитку кожної дитини, її мотивації, інтересів, освітніх потреб.

Таблиця 2

Педагогічні умови формування аналітичного, рефлексивного та логічного мислення в молодших школярів

№	Педагогічна умова	Зміст і характеристика	Очікуваний результат
1	Створення середовища, що розвиває інтелектуальну сферу	Забезпечення психологічної безпеки, свободи мислення, підтримки ініціативи, позитивного ставлення до помилок як до досвіду	Підвищення впевненості, мотивації до мислення, готовності до самовираження
2	Доступність навчальних матеріалів	Адаптація змісту навчального матеріалу до віку учнів, зв'язок із життєвим досвідом, конкретність, наочність	Краща засвоєність знань, активізація аналітичної діяльності
3	Використання інтерактивних, ігрових і проблемно-орієнтованих методів	Робота в парах і групах, «мозковий штурм», ситуаційне навчання, ігрове моделювання	Стимулювання інтелектуальної активності, розвиток логічного й критичного мислення
4	Систематичність і послідовність формування розумових дій	Впровадження завдань для аналізу, порівняння, класифікації, узагальнення; поступове ускладнення навчального матеріалу	Розвиток стійких навичок логічної та аналітичної обробки інформації
5	Диференційований підхід до навчання	Урахування індивідуального темпу, стилю мислення, інтересів і рівня підготовки учнів	Забезпечення доступності навчання, підвищення інтересу до пізнавальної діяльності, активізація мислення кожного учня

Поступове впровадження інтерактивних методів у навчання в початковій школі вимагає добре продуманого, дидактично обґрунтованого підходу, що базується на глибокому розумінні вікових, когнітивних і психологічних особливостей молодших учнів. Важливим фактором є також відповідність обраних методів навчальній дисципліні, змісту теми та рівню розвитку мислення учнів [4, с. 29].

Інтерактивне навчання варто починати із створення безпечного середовища, відкритого для діалогу, в якому кожна дитина може вільно висловлювати свою думку. Це є основною передумовою для формування довіри між учнем і вчителем, стимулом до самостійного мислення.

На етапі адаптації до інтерактивного навчання потрібно використовувати прості методи, які мають ігровий або емоційно насичений характер. Наприклад, для предметів мовного та літературного циклу – метод «мікрофон», рольові ігри, літературні постановки; для математики – інтерактивні ігри для розвитку логічного мислення, вправи «Знайди помилку», робота з графічними моделями; у природничих науках – групові дослідження, проблемні ситуації, навчальні експерименти.

На другому етапі доцільно перейти до інших форм інтерактивності, які передбачають розподіл ролей, роботу в групах і спільне прийняття рішень. На цьому етапі важливо спонукати учнів до рефлексії, аналізу результатів і порівняння варіантів, що сприяє розвитку аналітичного мислення. Відповідними методами є «коло ідей», «дерево асоціацій», ментальні карти, проєктна робота в мінігрупах.

Поступове ускладнення завдань має відповідати рівню розвитку мислення учнів. Для цього вчитель повинен систематично оцінювати динаміку когнітивних досягнень і відповідно адаптувати методичні інструменти. Для дітей з високими розумовими здібностями доцільно вводити елементи дебатів, самостійні дослідницькі завдання, завдання з аргументації та доведення. Водночас учням, які потребують підтримки, треба допомогати: графічні посібники, покрокові інструкції, індивідуальні консультації. Важливим є також методичне чергування індивідуального, парного, групового та фронтального навчання. Це сприяє всебічному розвитку учнів, залучає їх до співпраці, впливає на розвиток їхніх соціальних компетентностей [7, с. 34].

Упровадження інтерактивних методів має відбуватися систематично. Потрібно розробляти індивідуальні або колективні плани інтерактивних заходів для кожної теми або розділу навчальної програми та узгоджувати їх з іншими формами навчання, такими як традиційні вправи, диктанти, завдання та лабораторні роботи.

Отож, ефективне та поетапне впровадження інтерактивних методів навчання в початковій школі дозволяє учням не лише розвивати фахові знання, а й важливі когнітивні навички, такі як аналітичне,

рефлексивне та логічне мислення. Це сприяє формуванню самостійної особистості, здатної критично мислити.

Висновки. Доведення ефективності інтерактивних методів у навчанні учнів початкової школи підтвердили їх важливу роль у розвитку критичного мислення. Залучення учнів початкової школи до інтерактивних форм взаємодії – дискусій, аналізу ситуацій, логічних завдань, групової роботи, що розвиває когнітивну активність, що сприяє формуванню важливих інтелектуальних умінь: логічно висловлювати власну думку, формулювати питання, оцінювати інформацію та шукати альтернативні шляхи вирішення проблем.

У ході дослідження було визначено ряд педагогічних передумов для успішного впровадження інтерактивних технологій: створення інтелектуально безпечного та емоційно комфортного навчального середовища, адаптація змісту освіти до вікових та когнітивних особливостей учнів, систематичне сприяння розумовим процесам на основі диференційованого підходу, заохочення позитивної мотивації до навчання. Також були розроблені практичні методичні рекомендації, що передбачають поетапне впровадження інтерактивних методів відповідно до предметно-предметних особливостей, рівня розвитку мислення та індивідуальних темпів розвитку учнів.

Емпіричні спостереження підтвердили доцільність використання низки інтерактивних методів, адаптованих до початкової школи: «Мозковий штурм», «Мікрофон», «Коло ідей», метод шести капелюхів Едварда де Боно, створення ментальних карт, інтерактивне читання, дебати у формі діалогів тощо. Ці методи активізують аналітичні, рефлексивні та логічні компоненти мислення, сприяють всебічному розвитку когнітивних здібностей учнів.

Використання інтерактивного підходу в освітньому процесі початкової школи є ефективним засобом формування самостійної особистості, яка здатна критично мислити, готова до співпраці, самооцінки та свідомого навчання. Отримані результати можуть слугувати теоретичною та практичною основою для подальших досліджень у галузі педагогіки критичного мислення, зокрема в контексті цифровізації освіти, інклюзивного навчання, а також для вдосконалення підготовки вчителів до інтерактивної педагогіки. Перспективним напрямом є розроблення цифрових інтерактивних ресурсів, що інтегрують принципи критичного мислення в онлайн-середовище початкової школи.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бібік Н. М. Нова українська школа: поради для вчителя: навч.-метод. посіб. Київ : Літера ЛТД, 2019. 208 с.
2. Доценко С. О. Технологія розвитку критичного мислення як засіб формування творчих здіб-

ностей учнів початкових. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. Запоріжжя : КПУ, 2016. Вип. 48(101). С. 277–286.

3. Луців С. Педагогічні умови формування критичного мислення учнів початкових класів на уроках української мови. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2016. Вип. 16. С. 347–352.

4. Пометун О. І. Нова українська школа: розвиток критичного мислення учнів початкової школи : навч.-метод. посіб. Київ : Освіта, 2020. 192 с.

5. Райн Е. Навчаємо малечу мислити: технології критичного мислення на уроках. *Початкова освіта*. 2016. № 13. С. 4–9.

6. Скворцова С. Розвиток критичного мислення в учнів початкової школи на уроках математики. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки*. 2016. № 2. С. 163–169.

7. Стіл Дж., Мередіт К., Темпл Ч. Розвиток критичного мислення в навчанні різних предметів : навч. посіб. Київ, 2015. 76 с.

Дата першого надходження рукопису до видання: 11.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 15.09.2025

Дата публікації: 24.09.2025